

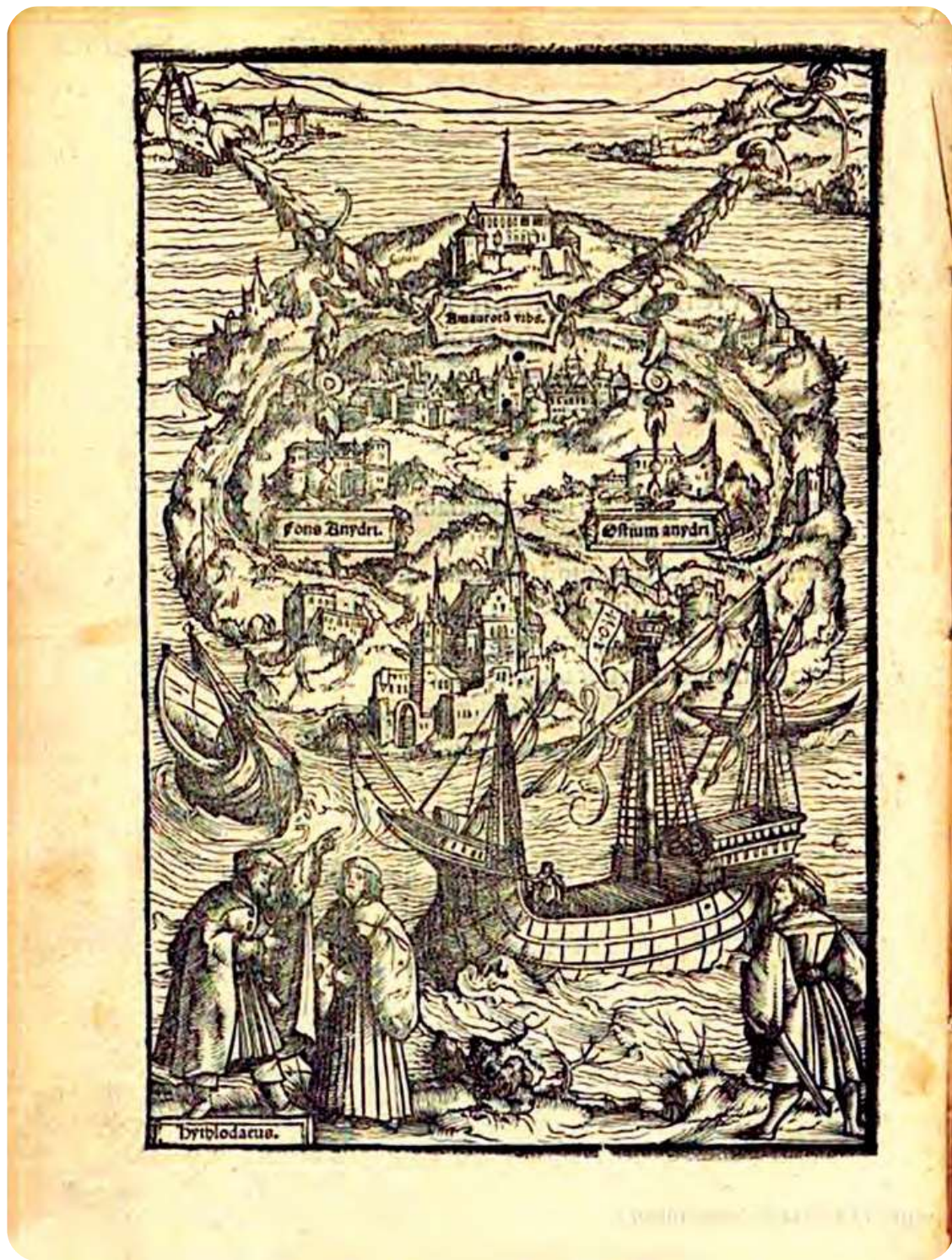
In Gent werden in de eerste decennia van de zestiende eeuw slechts weinig boeken gedrukt, maar was er wel een levendige handel in geïmporteerd drukwerk. Vooral Parijse drukken waren er van de keyser op de markt. Dit blijkt; onder andere, uit de lijsten van boeken in Gent aangekocht in 1520 door Hernando, zoon van Christoffel Columbus, die in dat jaar een boekeninkoopreis maakte doorheen West-Europa.

Na de dood van de eerste Gentse drukker, Arend de Keyser (voor 1490), lijkt het alsof het boekbedrijf in Gent wat is stilgevallen. In de bibliografische standaardwerken wordt er slechts een zeer beperkt aantal drukken in Gent voor 1520 gesitueerd. Toch zijn er aanduidingen dat de boekenwereld er in die periode zeker niet stillag. Dankzij de zoon van Christoffel Columbus, Ferdinand Columbus (Hernando Colón), krijgen we een inzicht in wat er in Gent in 1520 zoal aan boeken te koop was.

Boekbinders en een boekverbranding

Machiels (1994) vermeldt verschillende boekbinders die actief waren tijdens het eerste kwart van de 16de eeuw. Zo zijn er boeken bekend die gebonden werden door de broeders hiëronymieten en Victor van Crombrugghe. De hieronymieten hadden hun school bij het Gerard de Duivelsteen en leidden de jeugd op in de nieuwe geest van het humanisme. Victor van Crombrugghe was een boekhandelaar die zijn winkel nabij het Sint-Veerleplein had en die o.a. boekbanden leverde aan de Raad van Vlaanderen.

Een tweede aanduiding is de boekverbranding die in Gent plaatsvond op 25 juli 1521. Toen zouden er voor 50.000 toeschouwers ca. 300 boeken zijn verbrand. In zijn verslag over de boekverbranding heeft pauselijke nuntius Alexander het over boeken deels gedrukt in de Nederlanden, deels in Duitsland. Hij vermeldt er bij dat vele boeken goed gebonden waren, zelfs één in fluweel.

Afb. 1. Houtsnede met de afbeelding van het eiland Utopia uit de Bazelse editie van 1518.
Ex. Augsburg SSB via google books.

Ferdinand Columbus

Ferdinand (Hernando) Columbus (1488-1539) was de tweede zoon van Christoffel Columbus en diens levensgezellin Beatriz Enriquez de Arana. Dankzij zijn vader bezat hij een goed inkomen dat hij spendeerde aan boeken. Hij reisde doorheen West-Europa en verzamelde 15000 boeken voor zijn privébibliotheek. In zijn boeken noteerde hij waar, wanneer en voor hoeveel hij zijn boeken aankocht. Na zijn dood raakte de bibliotheek verspreid en werd ze slachtoffer van de inquisitie zodat er nu nog slechts ca. 4000 van zijn boeken in de *Biblioteca Colombina* in Sevilla worden bewaard.

Columbus wou alle boeken in alle talen over alle onderwerpen uit de hele christelijke wereld verzamelen. Vanaf 1509 kocht hij eerst in Sevilla, Medina del Campo en andere Spaanse steden. Al vlug besepte hij dat de Spaanse boekhandelaars te weinig aanbod hadden, zodat hij op boekentocht doorheen West-Europa vertrok. Vooral de boekensteden Rome, Venetië, Neurenberg, Antwerpen, Parijs en Lyon stonden op zijn lijstje.

Columbus vertrok op 20 mei 1520 vanuit La Coruña naar het noorden, in het gevolg van keizer Karel, die in Aken zou gekroond worden. Alhoewel hij geen officiële betrekking aan het hof had, was hij toch vorstelijk raadgever en geograaf. Op 1 juni komt het gevolg aan in Vlissingen, van 7 tot 11 juni houdt het hof halt in Gent. Gedurende Karels rondreis door Vlaanderen overnacht het gevolg op 4 juli in Gent, en ook vanaf 30 juli tot 5 augustus verblijft Karel in zijn geboortestad. Via Ertvelde, de abdij van Baudeloo en Dendermonde bereikt hij op 9 augustus Brussel.

Boekenaankopen van Columbus

Columbus reisroute kunnen/moeten we afleiden uit de notities die hij in zijn boeken heeft genoteerd. Na Brussel was Gent de tweede stop voor Columbus in de Nederlanden, daarna gaat hij via Aken naar Leuven, om dan naar Italië te vertrekken.

Volgens de inscripties in zijn boeken heeft Columbus in augustus 1520 niet minder dan 58 boeken in Gent gekocht. Dit moet dan in de eerste week van de maand geweest zijn, toen het hof daar verbleef. Columbus heeft er boeken uit Antwerpen (4) Bazel (3), Bazel/Nürnberg (1), Deventer (1), Gent (1), Haguenau (1), Keulen (1), Leuven (2), Lyon (2), Nürnberg (1), Parijs (37), Saint-Dié (1), Straatsburg (2) en Zwolle (1) gekocht.

Opmerkelijk is dat het aantal Parijse drukken ver boven dat van de andere steden uitsteekt: 63% van de aankopen van Columbus in Gent komen uit de

Franse hoofdstad. De tweede stad, ver daarachter, is Antwerpen met 4 drukken. De nog kleinere aantallen van de andere steden zijn nochtans niet onbelangrijk: ze bewijzen dat boeken uit deze steden in Gent via minstens één boekhandel bereikbaar waren.

Boeken gedrukt in Gent

Columbus heeft in Gent slechts één Gentse druk gekocht, nl. het *Carmen rithmicum* van Johannes Houden, een religieus dichter in dienst van Eleonara van Aquitanië. In 1516 was het boek reeds te koop bij drukker Pieter de Keyser, en bij Eligius Houckaert die schoolhield op de Zandberg. Van de Keyser heeft Columbus later in Leuven nog Bochetels *Le sacre & couronnement de la reine de France* gekocht. De derde Gentse druk in de bibliotheek van Columbus is een rechtskundig werk van Lambert de Salins. Het colofon vermeldt de drukkers Simon Cock en Judocus Petri de Hallis (Joost Peters van Halle) en dateert de voltooiing van de druk op 11 september 1513. Columbus heeft het boek op 18 juli 1531 in Keulen gekocht. Beide laatste boeken geven dus aan dat Gentse boeken een brede verspreiding kenden.

Andere boeken gekocht door Columbus

Het is natuurlijk niet de bedoeling dat we de meer dan 50 boeken hier stuk voor stuk bespreken. Toch willen we er een paar opmerkelijke selecteren. Uit Keulen kwam maar één druk, een Griekse grammatica. Behalve de titelpagina, werd het hele boek in Griekse lettertypes gezet, wat er dus op wijst dat er in Gent een publiek bestond dat erop uit was om Grieks te leren. Columbus kocht drie Bazelse drukken van Frobenius, waaronder de werken van Thomas More. In dit boek schreef Columbus dat hij het twee jaar later in Brussel heeft gelezen. Deze geïllustreerde editie, met een afbeelding van Utopia (afb. 1), ontworpen door Ambrosius Holbein, en het Utopisch alfabet, was het model voor de latere tekstedities.

Zowel het Italiaans, Frans als Nederlands humanisme zijn terug te vinden onder de Parijse aankopen van Columbus. Werken van Lorenzo Valla, van de humanistische geneesheer Symphorien Champier en van de Gentenaars Jan Dullaert en Jodocus Badius waren dus ook voor de Gentenaars in het begin van de 16de eeuw bereikbaar.

Snelheid van distributie

Uit de lijst blijkt dat boeken uit Antwerpen en Parijs vlug in Gent te koop

waren: een Erasmusuitgave werd in Antwerpen gedrukt in april/mei 1520 en was dus reeds in augustus in Gent op de markt. Hetzelfde gold voor de *Declamationes* van Vives, eveneens gedrukt in april. Een verklaring bij de Tien Geboden door Franciscus de Maronis werd in Parijs op 5 februari 1520 voltooid en kon ook al in augustus van dat jaar in Gent gekocht worden.

Belang van Parijs

Uit het overzicht van Parijse boeken blijkt duidelijk dat Gent een soort van boekenhub moet geweest zijn voor de Parijse boekhandel. De spilfiguur blijkt Gentenaar Jodocus Badius Ascensius te zijn. Hij werd na een omzwerving via Lyon de belangrijkste drukker/uitgever/handelaar van Parijs en van Frankrijk in het begin van de 16de eeuw. Meer dan een kwart van de Parijse boeken kwam uit het atelier van Badius.

Beknopte bibliografie

- Machiels, J. (1994). *De boekdrukkunst te Gent tot 1560*, Bijdragen tot de bibliotheekwetenschap 7, Gent, pp. 302.
- Nijhoff, W., Kronenberg, M.E. (1923-1971). *Nederlandsche bibliographie van 1500-1540*, 's-Gravenhage, 8 vols.
- Renouard, P. (zonder jaartal). *Bibliographie des impressions et des oeuvres de Josse Badius Ascensius, imprimeur et humaniste, 1462-1535. Avec une notice biographique et 44 reproductions en fac-simile*, Burt Franklin: Bibliography and Reference Series 48, New York, 3 vols.
- Rhodes, Dennis E. (1958). 'Don Fernando Colon and His London Book Purchases, June 1522', *The Papers of the Bibliographical Society of America* 52), p. 231-248.
- Vanderhaeghen, F. (1858-1869). *Bibliographie Gantoise. Recherches sur la vie et les travaux des imprimeurs de Gand 1483-1850*, Gent, Vanderhaeghen, 7 vols.
- Wagner, K. (1983). El itinerario de Hernando Colón según sus anotaciones. Datos para la biografía del bibliófilo sevillano, *Archivo Hispalense: revista histórica, literaria y artística* 66/20, p. 81-99.
- Wagner, K. (1992). Le commerce du livre en France au début du XVIIe siècle d'après les notes manuscrites de Fernando Colomb, *Bulletin du bibliophile* 2, p. 305-329.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_Columbus
- <https://opac.icolombina.es/>